

Uloga astrologije u Kolumbovu otkriću Novoga svijeta

Skuhala Karasman, Ivana

Source / Izvornik: **Metodički ogledi : časopis za filozofiju odgoja, 2010, 17, 39 - 48**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:261:676687>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

ULOGA ASTROLOGIJE U KOLUMBOVU OTKRIĆU NOVOGA SVIJETA

Ivana Skuhala Karasman

Institut za filozofiju, Zagreb
ivana_skuhala@net.hr

Primljeno: 12. studenog 2010.

Od malih sam nogu plovio morima, i plovim do danas. Ovo umijeće upućuje one koji se bave njime da spoznaju tajne ovog svijeta.

Kristofor Kolumbo, *Knjiga proročanstava*

U ovom članku se pokazuje na koji je način astrologija, tj. teorija konjunkcije, utjecala na Kolumbovo prvo putovanje 1492. godine. On se sa spomenutom teorijom, kao i s eshatologijom, upoznao čitajući Tractatus de legibus et sectis contra superstitiosos astronomos Pierra d'Aillya. Na temelju tog teksta Kolumbo je povjerovao u skori dolazak kraja svijeta i u vlastito predodređenje za ispunjenje nekoliko proročanstava vezanih uz skori dolazak Antikrista. Na Kolumba je utjecalo i djelo Imago mundi, kompendij antičke i srednjovjekovne geografije i kozmologije, čiji je autor također d'Ailly.

Ključne riječi: astrologija, Kristofor Kolumbo, teorija konjunkcije, Pierre d'Ailly

Kako bi se mogla izložiti veza koja postoji između astrologije i otkrića Novog svijeta 1492. godine, potrebno je dati kratki pregled povijesti same astrologije i njene prisutnosti u Zapadnom kulturnom krugu.

Povijest astrologije

Astrologija kao disciplina može se pratiti od samih početaka ljudskog roda i postojanja, od prvih zapisa. Ipak, astrologija se pojavljuje u različitim oblicima i u različitim kontekstima.

O povijesnim izvorima astrologije postoji više različitih predaja. Prema gnostičkoj predaji, židovskim i perzijskim vjerovanjima, astrologija započinje s Adamom, koji je tajne astrologije primio od Stvoritelja (Bobrick, 2007, 5). Prema drugoj predaji, astrologija je nastala u Egiptu i njen je začetnik legendarni egipatski kralj Nehepso, kojem su zvijezde objavile tajnu astrologije. Prema toj predaji, Nehepsovu objavu je zapisao Petosiris. Na tragu ove predaje nastaje i najstariji poznati astrološki grčko-egipatski rad naslovljen *Nehepso-Petosiris*, izrađen u Aleksandriji oko 150. g. pr. Kr. (Bobrick, 2007, 20). No, poznato je kako je astrologija u obliku koji je kasnije prisutan na Zapadu nastala u Mezopotamiji, odakle je bila prenesena u Egipat. Astrologija je u Mezopotamiji bila vezana uz religijska vjerovanja, kao dio svakodnevne prakse svećenika. Iz ovih izvora, Mezopotamije i Egipta, astrologija se dalje širi u antičku Grču i Rim. Potrebno je naglasiti da se astrologija u vrijeme njene prve pojave na Zapadu nije mogla u potpunosti razlikovati od astronomije. Astronomija i astrologija su dvije discipline koje kroz povijest tvore »siamske blizance« (MacNeice, 1989, 110), koje tek moderna znanost u potpunosti uspijeva razdvojiti. Odnos ovih dviju disciplina, od pojave astrologije u Grčkoj pa sve do kraja renesanse, nije bio u potpunosti određen:

»Tim se terminom u antici običavalo nazivati općenito znanost o zvijezdama. Dakako, da se u vrijeme prodiranja ove vještine izrade horoskopa s Istoka ukazala potreba u Grčkoj za distinkcijom znanosti kojom su se bavili Eudokso, Empedoklo, Kalip, Aristotel od one koja je proučavala položaj nebeskih tijela zbog njihova utjecaja na život pojedinca, tj. za stjecanje znanja o budućem toku ljudskog života. Upotreba sinonima, međutim, zadržala se još vrlo dugo, što nam opet ukazuje na to da ta područja još dugo nisu bila ni sadržajno definitivno razgraničena.« (Banić-Pajnić, 1991, 84)

Pojavu astrologije u drevnim istočnjačkim civilizacijama moguće je povezati uz dvije funkcije koje ona ima za čovjeka, a to su: religijska i agrikulturalna (MacNice, 1989, 106). Obje ove funkcije mogu se povezati s nastankom kalendara i njegovom praktičnom upotrebom. Najprije se javila potreba za točnim određivanjem dolaska novog godišnjeg doba, što je imalo veliku ulogu za čovjeka ovisnog o prirodi. Astrologija se tako nameće kao disciplina kojom se povezuju događaji na Zemlji s promjenama koje se događaju na nebu. Podudarnost promjena na Zemlji, poput najočitije – promjene godišnjih doba – s određenim promjenama na nebu, kod čovjeka izaziva uvjerenje o postojanju veza uzroka i učinka između ovih pojava.

Astrologija se dijeli na više različitih oblika te tako razlikujemo: genetliologiju, koja se usredotočuje na zvjezdanu konstelaciju u trenutku rođenja, rjeđe na konstelaciju u trenutku začeća, na temelju koje se određuje sudbina, karakter i osobine pojedinca. Dakle, ona se usredotočuje na izradu osobnih horoskopa. Opća astrologija primjenjuje metode genetliologije na veće skupine poput gradova, naroda i sl. Katarkična astrologija se usmjerava prema traganju za najpovoljnijim trenutkom za postizanje željenog ishoda na temelju konstelacije zvijezda. ‘Astrologija trenutnih pitanja’ pokušava doći do odgovora na temelju trenutne konstelacije nebeskih tijela. Ovaj oblik astrologije danas susrećemo po dnevnom tisku. Najstariji oblik astrologije jest *omen* astrologija. Ona se primjenjuje pri objašnjenju nebeskih pojava poput eklipsi, meteoroloških pojava, a korisna je u zemljoradnji, politici, ekonomiji (Beck, 2007, 9).

Interes za astrologiju u prvim civilizacijama uvjetovan je religioznim potrebama i praktičnim potrebama mjerenja vremena. Upravo iz spoja navedenih potreba proizlazi astrološko tumačenje koje u sebi inkorporira dva aspekta: matematičku preciznost mjerenja i izračuna kretanja nebeskih tijela i stanovite pretpostavke koje proizlaze iz religijsko-mitskog razumijevanja mjesta čovjeka u kozmosu. Elementi promatranja kretanja nebeskih tijela, stvaranje tablica i matematičkih izračuna upravo su ono što astrologiji daje privid znanstvenosti, ono što će joj osigurati da se izdigne iznad svih ostalih tehnika predviđanja sve do kraja renesanse. Pojava astroloških elemenata kod Grka, za koje nije sigurno jesu li autohtoni ili pod utjecajem drugih kultura, vidljiva je već kod Hesioda sredinom 8. st. pr. Kr. On u spisu *Djela i dani* utjecaj položaja nebeskih tijela povezuje s poljoprivrednim radovima te ih proširuje i na ljudske aktivnosti poput vjenčanja i sl. U srednjem vijeku prihvaćen je Ptolemejev sistem kretanja nebeskih tijela. Ovaj sistemski prikaz kretanja planeta predstavlja jedan od pokušaja usklađivanja Aristotelove teorije o nebu, odnosno kozmologije, s rezultatima konkretnih promatranja sa Zemlje. Vremenom je primijećeno kako se planete ne kreću pravilno kružno u odnosu na Zemlju, što je rezultiralo problemom pri usklađivanju aristotelovske konstrukcije neba i stvarnih kretanja planeta. Ove nesuglasice rješava Klaudije Ptolemej (2. st.). Njegovo djelo *Almagest* predstavlja temelj za uspješno predviđanje kretanja nebeskih tijela. Djelo predstavlja i početak jednog sustava tumačenja svemira koji se održao kroz cijeli srednji vijek i renesansu do Kopernika. Ovaj matematički prikaz kretanja nebeskih tijela od antike

su preuzeli arapski matematičari i filozofi te je njihovim posredstvom on dospio i na Zapad, »prvi dodiri zapadne Europe s arapskom znanošću zabilježeni su već u 10. stoljeću. Tada su mnogi samostani u Kataloniji posjedovali dosta rukopisa prevedenih arapskih djela, a dospjeli su onamo posredstvom putnika i trgovaca koji su putovali između Barcelone i Cordobe« (Dadić, 1996, 50). Drugo Ptolemejevo djelo, *Planisfera*, bilo je bitno za konstrukciju astrolaba, sprave za mjerenje visine i položaja planeta. Pretpostavlja se da je prvi astrolab u 8. st. konstruirao Ibrāhīm al-Fāzāri. Jedan od najznačajnijih arapskih astrologa i astronoma bio je Abu Ma'shar, autor djela *Introductorium in astronomiam*, koje je na latinski jezik 1135. godine preveo Ivan iz Seville. Astrologija je tijekom svoje povijesti bila i predmetom kritika, a nerijetko je bila i zabranjivana. Dvojica papa zabranili su astrologiju u svojim bulama, »[...] papa Urban VIII bio je veliki pobornik astrologije, premda je bula Siksta V iz 1586. godine (*Coeli et Terrae*) bila osudila astrologiju koja se bavi proricanjem budućnosti i premda će i sam Urban VIII godine 1631. objaviti jednu bulu (*Inscrutabilis*) protiv te iste astrologije« (Walker, 2009, 193). Najpoznatiju kritiku astrologije u renesansi pružio je filozof Giovanni Pico della Mirandola (1463–1494) u svom djelu *Disputationes in astrologiam*, gdje piše:

»Tako je sigurno, i tako će biti jasnije od svjetla s pomoću najbjelodanijih argumenata da ne postoji nikoja veća niti opasnija laž [vjerovati] da se može prema nebu i planetima jasno razabirati, prema čemu bi lako povjerovao da u tako uzvišenom i tako svijetlom ogledalu nema ničega što se ne bi moglo najistinitije unaprijed vidjeti. No ako već pažljivije promotriš, vidjet ćeš da je [to] ogledalo tako uzvišeno da se dotamo ne uspinju slike zemaljskih stvari i da je tako svijetlo da naša slabost kao tama uzdiže prema njegovom [nebeskom] sjaju [...].«¹ (Picus Mirandulanus, 1971, 412–413)

On kritizira upotrebu astrologije u meteorologiji, medicini, poljoprivredi, nautici, dakle čak i u onim područjima u kojima je u renesansi pomoć astrologije bila prihvaćena. Zanimljiva je i kritika astrologije koju iznosi Juraj Dubrovčanin (druga polovica 16. st.–1622) u djelu *Epistolae morales, dialecticae et mathematicae* iz 1623. godine, u

¹ »Ita est certe, ita per rationes manifestissimas luce clarius fiet, nullam esse maiorem fallaciam, nullam perniciosiorem, ostentat procul coelum et planteas unde facile credas in tam sublimes, tam lucido spectaculo, nihil non posse verissime praevideri. Mox ubi attentius consideraveris, vides et sublime adeo esse speculum, ut imagines illuc terrenarum rerum non ascendant et ita lucidum ut ad eius fulgorem nostra calliget infirmitas [...].« Prevela Ivana Skuhala Karasman.

kojem se suprotstavlja divinacijskoj astrologiji, odnosno onom dijelu astrologije koji se odnosi na predviđanje pojedinačnih ljudskih sudbina. Ipak, zaključuje kako:

»Iz pojave različitih nebeskih tijela (*sidera*) i fiksnih zvijezda (*stellae fixae*), iz velikih konjunkcija planeta a i iz različitih njihovih aspekata nastaju topline, hladnoće i ostale (pojave) te vrste: njih razborit i vješt astrolog može unaprijed vidjeti i donesti neku korist stvarima koje se tiču medicine, agrikulture, navigacije pa čak i vojništva (*militia*).«² (Raguseius, 1623, 15–16)

Dakle, on ostavlja mogućnost predviđanja budućih događaja na temelju utjecaja nebeskih tijela. To predviđanje se odnosi na meteorološke pojave, navigaciju, agrikulturu te na liječenje ljudskog tijela.

Uloga astrologije u otkriću Novog svijeta 1492. godine

Astrologija je odigrala značajnu ulogu u otkriću Novog svijeta, jer:

»Da nije bilo arapskih astrologa 9. stoljeća iz Bagdada, Kristofor Kolumbo nikad ne bi otkrio Ameriku. Dok je Kolumbo kretao na veliko putovanje na zapad koje ga je odvelo do obala Amerike, nadahnjivalo ga je biblijsko proročanstvo, usmjeravala arapska astrologija, uz razna praktična pomagala trojice kontinentalnih astrologa, ujedno i matematičara: Regiomontanusovu tablicu planeta, zemljovid Paola Toscanellija i efemeride Samuela Zacuta. [...] Svi me time koristio se Kolumbo za svoje nebeske izračune i plovidbu otvorenim morem. [...] Domorocima nekog otočja ulio je strahopoštovanje vještinom predviđanja pomrčine Mjeseca, a s određenim je uspjehom iz astrološkog nauka crpio umijeće predviđanja vremena – sklanjajući, primjerice, svoje brodove u luku Santo Domingo jer je aspekt između Jupitera i Merkura nago-viještao tropsku oluju.« (Bobrick, 2007, 3)

Poznato je da je Kristofor Kolumbo (1451–1506) posjedovao djelo francuskog teologa i kardinala Pierra d'Aillya (c. 1350 – c.1420) *Imago mundi* »[...] završeno 12. kolovoza 1410. koje je Kolumbo pomno čitao i označavao« (Thorndike, 1934, 102). *Imago mundi* je kompendij antičke i srednjovjekovne geografije i kozmologije. Ono nije origi-

² »Ex ortu enim diversorum siderum stellarumque fixarum, ex magnis planetarum coniunctionibus atque ex variis eorundem aspectibus calores, frigora, aliaque id genus excitantur: quae prudens atque peritus astrologus interdum praevidere potest, rebusque ad medicinam, agriculturam, navigationem, quandoque etiam ad militiam pertinentibus aliquam utilitatem afferre.« Prevela Ivana Skuhala Karasman.

nalno djelo, naime d'Ailly je u ovo svoje djelo inkorporirao mnogo iz djela drugih autora, pogotovo iz djela *Opus maius* Rogera Bacona (c. 1214–1294). Postavlja se pitanje koliko je djelo *Imago mundi* utjecalo na Kolumbovo otkriće Novog svijeta? Neki autori, poput G. E. Nunna, H. Vignauda, C. Janea, smatraju kao je djelo *Imago mundi* bilo od male važnosti pri Kolumbovu planiranju njegovog prvog putovanja:

»Prema Vignaudu Kolumbova kopija *Imago mundi* pripadala je Bartolomeju Kolumbu i nije došla u ruke Kristofora Kolumba sve dok se Bartolomej nije pridružio svom bratu u Španjoli 1494.« (Nunn, 1935, 647)

Dakle, prema ovoj pretpostavci, Kolumbo se upoznao s ovim d'Aillyevim djelom dvije godine nakon što je otkrio Novi svijet. Međutim, P. Moffitt Watts iznosi stajalište, od kojeg u ovom tekstu i ja polazim, kako je Kolumbo već 1491. godine čitao *Imago mundi* kao i d'Aillyev *Tractatus de legibus et sectis contra supersticiosos astronomos* (Moffitt Watts, 1985, 86). Preko ovog traktata Kolumbo se upoznao s eshatologijom i teorijom konjunkcije koju je u svom djelu *Opus maius* iznio Roger Bacon, koji je nju pak preuzeo od Abu Ma'shara, a d'Ailly inkorporirao u spomenuti traktat. Što je to teorija konjunkcije? Prema drevnoj tradiciji, Jupiter vlada 9. astrološkom kućom:

»Stoga i devet je kuća, kao što govore, [kuća] lutanja i putovanja, vjere, božanskosti i religije, kao i slavljenja Boga i mudrosti, također i knjiga i pisama, kao i poslanika, pripovijedanja i glasina. I stoga se s pravom, kao što vele, pripisuje Jupiteru ako je nekome stalo do dobara života drugog, budući da se time bave vjera i religija [...]« te »Stoga govore i to da postoje šest planeta s kojima Jupiter može ući u konjunkciju, pa će stoga morati biti i šest glavnih vjeroispovijesti [...]«.³

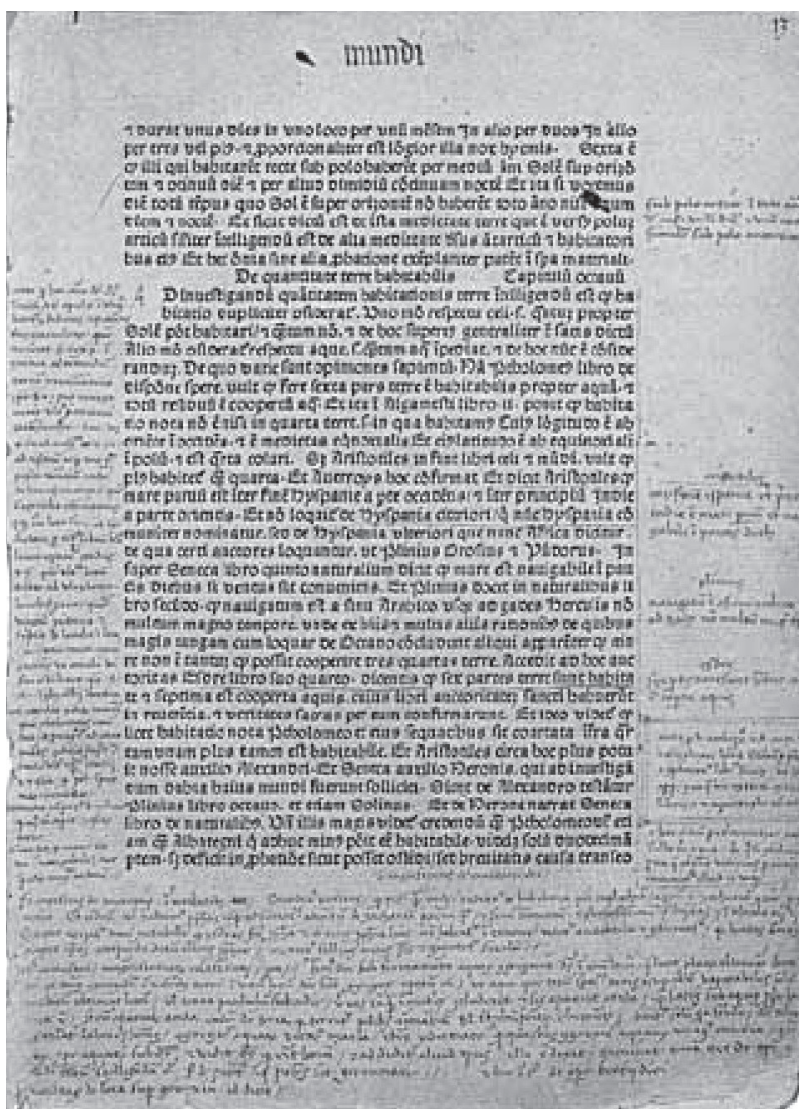
Dakle, Jupiter može ući u konjunkciju sa četiri planete (Saturnom, Marsom, Venerom, Merkurom) te Suncem i Mjesecom. Svaka plane-

³ »Ita et nona domus ut dicunt est peregrinationum atque itinerum, fidei et deitatis et religionis, ac culturae dei et sapientiae, librorum quoque et epistolarum ac legatorum, narrationum et rumorum atque sumptiorum. Et ideo merito ut dicunt attribuit Iovi qui habet respectum ad bona alterius vitae quia illis bonis debent fides et religio [...] Unde dicunt et quia sex sunt planetae quibus coniungi potest Iupiter, ideo fore debent sex sectae principales [...]« Prevela Ivana Skuhala Karasman. *Imago mundi* i *Tractatus de legibus et sectis contra supersticiosos astronomos* sam konsultirala na mrežnoj adresi: <http://visualiseur.bnf.fr/Visualiseur?Destination=Gallica&O=NUMM-052802> (pristup: 25. listopada 2010.). Pretpostavljam da se radi o istoj zbirci tekstova koju je čitao Kolumbo. Ovaj se navod nalazi na str. 92 (sam tekst nije paginiran pa je broj ove stranice naveden prema redoslijedu stranica u elektroničkom dokumentu).

ta vlada nad jednom od velikih religija, tako Saturn vlada Židovima, Mars Kaldejcima, Sunce Egipćanima, Venera Saracenima, Merkur kršćanima, a Mjesec nad sektom Antikrista. Kad jedna od tih planeta uđe u konjunkciju s Jupiterom, njoj pripadajuća religija postaje dominantna, a koliko dugo će određena religija biti dominantna ovisi o vrsti konjunkcije. Tako se *velika konjunkcija* javlja svakih 20 godina, *veća* svakih 240, dok se *najveća konjunkcija* javlja svakih 960 godina. Čitajući spomenut d'Aillyev traktat, Kolumbo je počeo »[...] vjerovati da je predodređen za ispunjenje stanovitog broja proročanstava u pripremi za dolazak Antikrista i kraja svijeta. Prema njegovim izračunima ti događaji nisu bili daleko« (Moffitt Watts, 1985, 74). Kolumba je na njegovo prvo putovanje, na kojem je otkrio Novi svijet, svakako potaknula želja za otkrićem novih pomorskih putova, no kako se prema njegovom uvjerenju bližio kraj svijeta, snažan motiv bila je i želja za preobraćenjem Indijaca na kršćanstvo, što je vidljivo i iz sljedećeg:

»Volio se uspoređivati sa sv. Tomom, apostolom Istoka. Drugi nisu propustili upozoriti ga na razmišljanje da, dok je sv. Toma išao od Zapada prema Istoku pronoseći obećanje kršćanstva, on [Kolumbo] je pronosio kršćanstvo suprotnim putem od Zapada do krajnjeg Istoka, istim onim ljudima kojima je propovijedao i Sv. Toma.« (Nunn, 1935, 657)

Kolumbo je više godina pisao svoje djelo *El libro de las profecías* koje nikad nije dovršio, a koje predstavlja »[...] pogled na odvijanje božanskog plana za buduće smjerove svjetskih događaja« (West, Kling, 1990, 5). Kristofor Kolumbo se 1492. godine s tri broda, *Niña*, *Pinta* i *Santa Maria*, otisnuo na pučinu, da bi 12. listopada iste godine stigao na obale otoka San Salvador u Bahamskom arhipelagu te tim otkrićem i formalno označio kraj srednjega vijeka. U ovom njegovom otkriću značajnu ulogu je imala i astrologija, točnije teorija konjunkcije. Dakle, Kolumbovo prvo putovanje je bilo uvjetovano njegovom željom za pronalaskom novih pomorskih putova, vjerom, ali i astrološkim konceptima koji su bili inkorporirani u onodobni pogled na svijet.

Slika 1. Stranica djela *Imago mundi* s bilješkama Kristofora Kolumba.
Preuzeto s: <http://www.heritage.nf.ca/exploration/images/mundi.jpg>,
pristup: 24. listopada 2010.

Literatura

- Banić-Pajnić, Erna (1991), *Duhovno-povijesna raskršća*, Zagreb, Hrvatsko filozofsko društvo.
- Beck, Roger (2007), *A Brief History of Ancient Astrology*, Malden, Oxford, Carlton, Blackwell Publishing.
- Bobrick, Benson (2007), *Sudbonosno nebo*, Zagreb, Naklada Ljevak.
- Dadić, Žarko (1996), *Herman Dalmatin / Herman of Dalmatia*, Zagreb, Školska knjiga.
- MacNeice, Luis (1989), *Astrology*, London, Bloomsbury Books.
- Moffitt Watts, Pauline (1985), »Orgins and Discovery: On the Spiritual Origins of Christofer Columbu's 'Enterprise of the Indies'«, *The American Historical Review*, Chicago, sv. 90 (1), str. 73–102.
- Nunn, George N. (1935), »The Imago mundi and Columbus«, *The American Historical Review*, Chicago, sv. 40 (4), str. 646–661.
- Picus Mirandulanus, Joannes (1971), *Disputationes in astrologiam*, u: *Opera omnia*, Torino, Bottega D'Erasmus.
- Raguseus, Georgius (1623), *Epistolae morales, dialecticae et mathematicae*, Paris, Nicolaus Buon.
- Thorndike, Lynn (1934), *History of Magic and Experimental Science*, Nex York, Columbia University Press, sv. IV.
- Walker, Daniel P. (2009), *Spiritualna i demonska magija od Ficina do Campanelle*, Zagreb, Zadruga Eneagram.
- West, Delno C., Kling, August (1990), *The »Libro de las profecias« of Christopher Columbus*, Gainesville, University Press of Florida.

THE ROLE OF ASTROLOGY IN COLUMBUS' DISCOVERY OF THE NEW WORLD

Ivana Skuhala Karasman

In this article I show how astrology, i.e. the theory of conjunction, motivated Columbus to set sail in his first voyage 1492. Columbus became familiar with the theory of conjunction and with eschatology via the Tractatus de legibus et secretis contra superstitiosos astronomos by Pierre d'Ailly. On the basis of this text Columbus started believing in the eminent end of the world and his own role in fulfilment of several prophecies in connection with the coming of the Antichrist. Columbus was also influenced by another Pierre d'Ailly's work: Imago mundi, a compendium of the ancient and medieval geography and cosmology.

Key words: astrology, Christopher Columbus, theory of conjunction, Pierre d'Ailly